

Кореляція ствердження та заперечення у структурі розділового
запитання

Стаття розкриває кореляцію ствердження та заперечення у розділовому запитанні. Увага зосереджена на факторах, що впливають на неї, а саме на головній частині розділового запитання та not-операторі.

Головний компонент, питальний сегмент, кореляція, not-оператор.

Статья раскрывает корреляцию утверждения и отрицания в разделительном вопросе. Внимание обращается на факторы, которые влияют на нее, а именно, на главную часть разделительного вопроса и not-оператор.

Главный компонент, вопросительный сегмент, корреляция, not-оператор.

The article deals with the positive and negative correlation in a tag question. The attention is paid to the factors, which influence it, the main constituent of the tag question and not-operator.

Main constituent, tag, correlation, not-operator.

Традиційна граматики виділяє чотири головні субпарадигми питального речення, а саме загальне, спеціальне, альтернативне та розділове запитання [1]. В мові функціонують й інші типи запитань, наприклад ехо-речення, інваріантні розділові запитання, розповідні запитання, риторичні запитання тощо [1; 2; 3]. Проблемою залишається визначення та реалізація таких запитань на семантичному, синтаксичному та дискурсивному рівнях. З огляду на антропоцентричність сучасних лінгвістичних досліджень ці одиниці необхідно вивчати у синтезі з комунікативною інтенцією мовця [4: 228].

Метою нашої статті є визначення кореляції ствердження та заперечення у розділовому запитанні, що сприятиме поясненню синтаксичних варіантів розділового запитання, які використовуються для вираження комунікативної інтенції автора.

У центрі дослідження є розділові питання на рівні синтаксису, що функціонують в англійському художньому дискурсі-фентезі, представленому

творами Клайва Стейплза Льюїса, Джона Рональда Руела Толкіна, та Джоан Роулінг. Загальний об'єм творів становить 435 275 слововживання, що розподіляється між авторами, наступним чином: Льюїс – 176 626; Толкін – 154 313; Роулінг – 191 483. Об'єкт дослідження складає 396 розділових запитань.

У роботі використовувалися такі методи як дескриптивний, для опису загальних характеристик розділового запитання; структурний, для визначення відповідних корелятивів, трансформаційний, для відображення синтаксичних структур розділового запитання, а також кількісного підрахунку співвідношень кореляцій у розділових запитаннях. У завдання статті входить виокремлення факторів, що впливають на кореляцію ствердження та заперечення у розділовому запитанні та визначення ролі *not-оператора* у цьому процесі, що є необхідним для подальшого аналізу розділових запитань.

На нашу думку, на синтаксичному рівні розділове запитання виступає складним реченням, що складається з головного компонента та питального сегмента, наприклад:

We may run over the whole castle and see everything, mayn't we? [5: 46]

We can leave that till morning, can't we, Dumbledore? [6: 283]

We didn't want them to go, did we? [7: 110]

So it doesn't look like I'm their target, does it? [6: 234]

Oh, you heard that, did you? [8: 6]

You'll stay with us, won't you, sweetheart? [9: 75]

Вищевказані приклади відображають, те що синтаксичний рівень характеризується присутністю постійних структурних складових у регулярних розділових запитаннях, якими є підмет (*Subject*), допоміжне дієслово (*Auxiliary*), головне дієслово (*Main verb*) та особовий займенник (*Personal pronoun*). Однак на побудову розділових запитань впливає й заперечення, представлене *not-оператором*. Воно, перш за все, змінює структуру розділового запитання, модифікуючи його значення.

Ми вважаємо, що у сучасних працях з розділового запитання не приділено достатньої уваги саме статусу *not-оператора*. Так, Дж. Іствуд [10],

П. А. Мастер [11] та ін. не вказують на існування розділових запитань з двома *not-операторами*. Проте, фактологічний аналіз указаних авторських дискурсів зареєстрував такий тип, наприклад:

You would not ask to break faith with him would not you 7:151]

You don't think you'll be able to use it while we're on the run, don't you? [12: 72]

Кореляція ствердження та заперечення у розділовому запитанні залежить від “збалансованості” їх структур. За словами В. В. Михайленка, існують так звані “збалансовані” розділові запитання, в яких одна частина речення є стверджувальною, а друга заперечною; та “незбалансовані”, в яких обидві частини речення співпадають по лінії ствердження/заперечення [13: 727]. Відповідно до чергування ствердження і заперечення в головному компоненті речення та питальному сегменті, виділяють чотири регулярні структурні моделі субпарадигм розділового запитання. Ми розглядаємо кореляцію ствердження та заперечення у регулярних субпарадигмах розділового запитання, оскільки саме у них завжди використовується синтаксичний оператор – дієслово [14: 51].

Розглянемо використання *not-оператора* у розділових запитаннях:

- **Заперечно-стверджувальна збалансованість (-/+):**

Таблиця №1а відображає утворення першого типу збалансованого розділового запитання:

Таблиця №1а

Заперечний головний компонент					Стверджувальний питальний сегмент		
Subject	Auxiliary	Not-operator	Main verb	Noun phrase	Auxiliary	Personal pronoun	Source
<i>We</i>	<i>must</i>	<i>n't</i>	<i>rissk</i>	<i>our neck</i>	<i>musst</i>	<i>we, precious</i>	[7: 109]
<i>You</i>	<i>are</i>	<i>not</i>	<i>going</i>	<i>away</i>	<i>are</i>	<i>you</i>	[5: 45]
<i>They</i>	<i>did</i>	<i>n't</i>	<i>care</i>	<i>about attacking</i>	<i>did</i>	<i>they</i>	[6: 234]

У таблиці №1а наведена схему використання *not-оператора* у головній частині речення і зазначене її місце у структурі після допоміжного дієслова.

- **Стверджувально-заперечна збалансованість (+/-):**

У таблиці №1б наводяться приклади розділового запитання зі збалансованою структурою, а саме стверджувально-заперечної:

Таблиця №1б

Стверджувальний головний компонент			Заперечний питальний сегмент			
Subject	Main verb	Noun phrase	Auxiliary	Not-operator	Personal pronoun	Source
<i>We</i>	<i>may come</i>	<i>to the feast tomorrow night</i>	<i>may</i>	<i>n't</i>	<i>we</i>	[5: 46]
<i>They</i>	<i>are</i>	<i>good</i>	<i>are</i>	<i>n't</i>	<i>they</i>	[6: 222]
<i>He</i>	<i>is</i>	<i>close</i>	<i>is</i>	<i>n't</i>	<i>he</i>	[7: 169]

Стверджувальний головний компонент речення містить обов'язкові складові, в той час як факультативне заперечення поєднується з допоміжним дієсловом у структурі питального сегмента.

- Стверджувальна незбалансованість (+/+):

Таблиця №1в ілюструє розділове запитання зі стверджувальною незбалансованістю, у структурі якого заперечна частка відсутня:

Таблиця №1в

Стверджувальний головний компонент			Стверджувальний питальний сегмент		
Subject	Main verb	Noun phrase	Auxiliary	Personal pronoun	Source
<i>That</i>	<i>is</i>	<i>what he means</i>	<i>is</i>	<i>it</i>	[7: 24]
<i>You</i>	<i>think</i>	<i>there has been a change</i>	<i>do</i>	<i>you</i>	[5: 2]
<i>This</i>	<i>is</i>	<i>your cousin</i>	<i>is</i>	<i>it Harry</i>	[6: 19]

Відсутність заперечної частки у структурі стверджувального головного компонента розділового запитання зумовлює і відсутність в ній допоміжних дієслів, що й подано в Таблиці №1в.

- Заперечна незбалансованість (-/-):

У Таблиці №1г представлена модель розділового запитання з заперечною незбалансованістю, яка діаметрально протилежна до структури у Таблиці №1в:

Таблиця №1г

Заперечний головний компонент	Заперечний питальний сегмент
-------------------------------	------------------------------

Subject	Auxiliary	Not-operator	Main verb	Noun phrase	Auxiliary	Not-operator	Personal pronoun	Source
<i>You</i>	<i>will</i>	<i>not</i>	<i>fight</i>		<i>will</i>	<i>not</i>	<i>you</i>	[6: 67]
<i>You</i>	<i>do</i>	<i>n't</i>	<i>mean</i>	<i>that he's a traitor</i>	<i>do</i>	<i>n't</i>	<i>you</i>	[5: 21]
<i>He</i>		<i>never</i>	<i>told</i>	<i>us</i>	<i>did</i>	<i>n't</i>	<i>he</i>	[6: 180]

Характерною рисою заперечної збалансованості є наявність двох *not-operators*, як у головному компоненті розділового запитання, так і у питальному сегменті.

Аналіз даних таблиць та моделей дає нам можливість зробити висновок, що кореляція ствердження та заперечення, перш за все, залежить від використання факультативного *not-оператора* чи заперечних неозначених займенників, таких як *no one, nobody, nothing* тощо [1: 257].

На співвідношення ствердження та заперечення впливає головний компонент речення, див.: Таблицю № 2.

Таблиця №2

Співвідношення структурних типів речення як головного компонента розділового запитання у британському дискурсі

Тип речення	К-сть	%	Приклади
Розповідне	266	67	<i>While you're out, we may run over the whole castle and see everything, mayn't we? [5: 46]</i> <i>And you're a nice person to start telling us what we all ought to do, aren't you? [5: 118]</i> <i>I suppose you can beat him, can't you? [9: 71]</i>
Наказове	21	5	<i>Let's sit down, shall we? [6: 251]</i> <i>Let's just keep moving, shall we? [6: 246]</i> <i>Now Boromir you would say, wouldn't you? [7: 94]</i>
Окличне	109	28	<i>Calling me early aren't you, Sam? [7: 163]</i> <i>You've got that pocket compass of yours, Peter, haven't you? [9: 43]</i> <i>It's not her sort of place, is it, Polly? [8: 24]</i>
Разом	396	100%	

Дані Таблиці №2 відображають поділ речень на структурні типи. Вони використовуються як головні компоненти розділового запитання у таких

співвідношеннях: головний компонент, що представлений розповідним реченням, складає 266 прикладів (=67%). Наказові речення виражають різного роду команди й представлені 21 прикладом (= 5%). Окличні речення налічують 109 прикладів, що становить 28% від загальної кількості розділових запитань.

Л. Г. Александер [1], Р. Квірк [2], М. Парот [3] розглядають “збалансовані” розділові запитання як традиційні, а тому найбільш вживані. Дані нашого дослідження підтверджують цю тезу, див.: Таблицю №3, де наведена вибірка, створена за допомогою класифікації розділових запитань відповідно до збалансованості чи незбалансованості їхніх структур.

Таблиця №3

Збалансованість розділових запитань у британському дискурсі

Тип розділового запитання		К-сть	%	Приклади
Збалансоване	+/-	192	48	<i>Look here, Pole, you and I hate this place about, as much as anybody can hate anything, don't we? [5: 3]</i> <i>All the same, you will come back, won't you? [8: 27]</i> <i>You'll stay with us, won't you, sweetheart? [9: 150]</i>
	-/+	119	30	<i>He doesn't know what we minds, does he precious? [7: 164]</i> <i>You're a Lidy, and you don't want all these roughs going for you, do you? [8: 32]</i> <i>You don't think he was, do you? [9: 88]</i>
Не збалансоване	+/+	77	20	<i>But I don't reckon he can be anywhere near me now, can he? [8: 162]</i> <i>Oh, I'm a kid, am I? [8: 18]</i> <i>You'll come with me, will you? [9: 46]</i>
	-/-	8	2	<i>You don't mean to say you think they're going out, don't you? [5: 77]</i> <i>You don't think you could shoot 'im, don't you? [8: 36]</i> <i>So Saruman would not leave, would not he? [7: 168]</i>
Разом		396	100%	

Структурний та кількісний аналіз дискурсу, див.: Таблицю №3, встановили, що в ньому переважають збалансовані структури, де головний

компонент розділового запитання виражений ствердженням. Щодо незбалансованих структур, то вони – використовувалася в 22 % розділових запитань, де домінує стверджувальна незбалансованість – 77 прикладів з 85 розділового запитання.

Говорячи про відсоткове відношення типів кореляції ствердження та заперечення у досліджуваних творах, необхідно зазначити дані по кожному з них. Різниця по окремим авторам та їх творам становить:

**Збалансованість розділових запитань
у творах Клайва Стейплза Льюїса Таблиця №4а**

Тип розділового запитання		Кількість одиниць	%
Збалансоване	+/-	43	50%
	-/+	21	24%
Не збалансоване	+/+	17	20%
	-/-	5	6%
Разом		86	100%

Ми вважаємо, що структурно-граматична побудова запитання, як правило, визначається комунікативною інтенцією мовця [див. також: 15: 8; 13]. Для вираження намірів автор обрав традиційну збалансованість.

**Збалансованість розділових запитань
у творі Джоан Роулінг Таблиця №4б**

Тип розділового запитання		Кількість одиниць	%
Збалансоване	+/-	130	47%
	-/+	86	31%
Не збалансоване	+/+	57	21%
	-/-	1	1%
Разом		274	100%

Автор дотримується використання традиційної збалансованості та стверджувальної збалансованості для передачі комунікативної направленості.

**Збалансованість розділових запитань
у творах Д. Р. Р. Толкіна Таблиця №4в**

Тип розділового запитання		Кількість одиниць	%
---------------------------	--	-------------------	---

Збалансоване	+/-	19	53%
	-/+	12	33%
Не збалансоване	+/+	3	8%
	-/-	2	6%
Разом		36	100%

Д.Р.Р. Толкін на відміну від вищезгаданих авторів, відкидає не збалансовані розділові запитання при передачі комунікативної інтенції.

Розгляд кореляції ствердження та заперечення у розділових запитаннях цих авторів привів до виділення загальних спільних рис, притаманних британському дискурсу, а саме перевага стверджувально-заперечної збалансованості над будь-яким іншим типом структури, та мінімальна кількість прикладів з заперечною незбалансованістю. До розбіжностей можна віднести однакову частоту використання К. С. Льюїсом стверджувальної незбалансованості та загальноприйнятих варіантів. Ще однією розбіжністю є кількість розділових запитань присутніх у творах кожного з авторів: при приблизно однаковій кількості слівформ, Джоан Роулінг використала в 5 разів більше ніж, Льюїс чи Толкін.

Отже, у структурі розділових запитань відбувається кореляція ствердження та заперечення, яка відбувається на двох структурних рівнях, відповідно до їх збалансованості. А саме чергування ствердження та заперечення, що характерне збалансованим структурам і складає 78% від загальної кількості прикладів. Другий тип чергування відзначається у рамках незбалансованих структур – 22% прикладів.

Таким чином, існують збалансовані та незбалансовані структури розділових запитань, в яких відбувається кореляція ствердження та заперечення, що є невід’ємною рисою розділового запитання. Вона базується на використанні *not-оператора* та структурного типу речення, що утворює розділове запитання. Наявність прикладів з так званою “заперечною збалансованістю”, доводить, що значну увагу слід приділити вивченню усіх структурних типів розділового запитання, і не сконцентрувати увагу тільки на традиційних варіантах.

Список бібліографічних джерел

1. Alexander L. G. Longman English Grammar. – Edinburgh Gate: Longman, 2006. – 374p.
2. Parrot M. Grammar for English Grammar Teachers. – Cambridge: CUP, 2001. – 514p.
3. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvic J. A Comprehensive Grammar of the English Grammar. – London: Longman, 2000. – 1779 p.
4. Назарович Г. Я. Антропоцентризм як основний принцип сучасних лінгвістичних досліджень // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур, Донецьк, ДонНУ, 2004. – С. 228-229.
5. Lewis C. S. The Silver Chair. – HarperCollins, 1994. – 256p.
6. Rowling J. K. Harry Potter and the Goblet of Fire. –Scholastic Paperbacks, 1999. – 448p.
7. Tolkien J. R. R. The Two Towers. – Houghton Mifflin, 2003. – 725p.
8. Lewis C. S. The Magician's Nephew. – HarperCollins, 2003. – 112p.
9. Lewis C. S. Prince Caspian. – HarperCollins, 2001. – 304p.
10. Eastwood J. Oxford Guide to English Grammar. – Oxford: OUP, 1995. – 446p.
11. Master P. A. Systems in English Grammar: An Introduction for Language Teachers. – New Jersey: Upper Saddle River, 2001. – Pp. 148-155.
12. Lewis C. S. The Lion, the witch and the wardrobe. – HarperCollins, 2003. – 112p.
13. Mykhailenko V. V. Functional Semantics of Tags in Discourse // Messages, Sages and Ages. – Suceava, Romania: Editura Universitatii Suceava, 2006. – Pp. 725-732.
14. Пересада И. С. Разделительные вопросы как один из способов реализации контактоустанавливающей функции речи // Вестник Харьков. ун-та, Харьков, 1983. - №243. – С. 49-52.
15. Саидова М. С. Коммуникативная функция вопросительного предложения в современном английском языке: Автореф. дис... канд. филол. наук: / ОГУ им. И. И. Мечникова. – О., 1988. – 16с.